

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи

Ужгород 2024

Соціальна педагогіка: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи / Укладач: Повідайчик О.С. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 17 с.

Методичні рекомендації розроблені відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 012 Дошкільна освіта).

Рецензенти:

Козубовська І.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Бартош О.П., кандидат педагогічних наук, професор кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, протокол №15 від 27 червня 2024 р.

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №8 від 27 червня 2024 р.)

ЗМІСТ

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	7
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	10
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	12
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	13

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Швидкі зміни, конфлікти та невизначеність у сучасному суспільстві спричиняють те, що наразі майже жодна соціальна група не відчуває себе соціально захищеною. В першу чергу, це стосується дітей та молоді, що зумовлює високий попит на фахівців, які здатні професійно оцінити проблему і допомогти вирішити її. Саме тому соціально-педагогічна діяльність, зокрема в закладах дошкільної освіти, набуває важливого значення.

Мета курсу «Соціальна педагогіка» полягає в розкритті теоретичних основ соціальної педагогіки як науки і навчальної дисципліни та вивченні особливостей соціально-педагогічної роботи у закладах дошкільної освіти (ЗДО).

Завдання навчальної дисципліни: сформувати у здобувачів вищої освіти уявлення про соціальну педагогіку як науку, її об'єкт, предмет, мету, завдання і методи, взаємозв'язок з іншими науками; розкрити специфіку соціально-педагогічної діяльності з дітьми раннього і дошкільного віку, особливостями взаємодії з сім'ями.

У результаті вивчення дисципліни здобувач повинен *знати*: основні дефініції, що відображають процес соціалізації дитини; зміст законодавчих документів, державного стандарту Базового компоненту дошкільної освіти, програм розвитку щодо особливостей формування соціальної компетентності дошкільників; специфіку організації процесу соціалізації дошкільників та основні напрями роботи відповідно до їх вікових особливостей соціально-особистісного розвитку; форми, методи і засоби соціально-педагогічної роботи з дошкільниками в умовах ЗДО;

вміти: фіксувати та аналізувати інформацію про стан здоров'я дітей, складати та впроваджувати програму освітнього процесу з урахуванням здоров'язберігаючих технологій; застосовувати у професійній діяльності соціально-педагогічні технології, необхідні для індивідуалізації навчання, розвитку та виховання, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами; проводити спільно з психологом та іншими фахівцями психолого-педагогічну діагностику та складати психолого-педагогічну характеристику (портрет) особистості дитини; розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку, самостійно організовувати педагогічний супровід/корекційну роботу з метою соціалізації дитини дошкільного віку та ін.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціальна педагогіка як наука і навчальна дисципліна.

Питання для обговорення:

1. Історичні аспекти розвитку соціальної педагогіки.
2. Соціальна педагогіка як наука, навчальна дисципліна.
3. Функції, принципи, методи соціальної педагогіки.
4. Місце соціальної педагогіки в системі наук.

Література: 2, 4, 9, 10, 12, 22, 29, 36, 40.

Тема 2. Базові категорії соціальної педагогіки.

Питання для обговорення:

1. Основні поняття соціальної педагогіки.
2. Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище.
3. Наукові підходи до розуміння сутності процесу соціального виховання.
4. Соціальна адаптація, профілактика, реабілітація.

Література: 2, 4, 9, 10, 12, 22, 29, 36, 40.

Тема 3. Кваліфікаційні вимоги до соціального педагога.

Питання для обговорення:

1. Професійні знання та уміння, необхідні для практичної соціально-педагогічної діяльності.
2. Особистісні якості соціального педагога.
3. Професійно-етична культура соціального педагога.
4. Особливості професійної підготовки соціальних педагогів в Україні і за рубежом.

Література: 2, 4, 9, 10, 12, 22, 29, 36, 40.

Тема 4. Соціалізуюча діяльність закладу дошкільної освіти.

Питання для обговорення:

1. Проблеми первинної соціалізації дітей раннього і молодшого дошкільного віку.
2. Особливості соціалізації дітей в середньому і старшому дошкільному віці.
3. Специфіка соціалізації дітей у різновікових групах ЗДО.
4. Соціальна компетентність як результат соціалізації дитини дошкільника.

Література: 1, 5, 6, 7, 8, 11, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 30, 33, 34, 37, 38.

Тема 5. Форми і методи роботи соціального педагога у закладах дошкільної освіти.

Питання для обговорення:

1. Діагностико-прогностична робота соціального педагога.
2. Консультативна діяльність соціального педагога.
3. Соціально-перетворювальна робота соціального педагога.
4. Профілактична робота соціального педагога.
5. Організаційна робота.

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 20, 21, 29, 32, 35, 38, 39.

Тема 6. Соціально-педагогічна робота з сім'єю.***Питання для обговорення:***

1. Сім'я як мала група та соціальний інститут.
2. Поняття батьківства. Стилі батьківства, їх вплив на формування особистості дитини.
3. Напрями, форми і методи соціально-педагогічної роботи з сім'єю.
4. Соціальна підтримка молодих сімей. Підтримка культурної ідентичності дитини.
5. Особливості соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 20, 21, 29, 32, 35, 38, 39.

Тема 7. Соціально-педагогічний супровід сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами.***Питання для обговорення:***

1. Карта функцій сім'ї.
2. Симптоми проблемної сім'ї. Дисфункціональність сім'ї.
3. Зміст, завдання і принципи соціального навчання членів неблагополучної сім'ї.
4. Комплексна програма реабілітації дитини з особливими освітніми потребами як основа соціально-педагогічної підтримки родини.
5. Програма раннього втручання.

Література: 2, 5, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 28, 30, 31, 35, 39.

Тема 8. Робота з дітьми з асоціальною поведінкою.***Питання для обговорення:***

1. Особливості міжособистісних стосунків у дошкільників, поняття булінгу і кібербулінгу, розвиток толерантності.
2. Діагностичні методики визначення рівнів соціалізованості дітей дошкільного віку.

3. Соціально-педагогічна корекція емоційних станів дітей пов'язаних з порушенням соціалізації.
4. Календарно-тематичне планування роботи з дітьми з порушенням соціалізації.

Література: 1, 5, 6, 7, 8, 11, 14, 15, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 30, 33, 34, 37, 38, 40.

Тема 9. Формування соціальної компетентності дошкільників в умовах ЗДО.

Питання для обговорення:

1. Характеристика форм, методів і засобів формування соціальної компетентності дошкільників за освітньою лінією «Дитина і соціум».
2. Авторські технології, методики і програми соціалізації дитини.
3. Педагогічна майстерність вихователя як умова формування у дошкільників соціальної компетентності.
4. Наступність у роботі закладу дошкільної освіти і нової української школи з соціально-особистісного розвитку дошкільників.

Література: 5, 6, 7, 8, 11, 14, 15, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 30, 33, 34, 37, 38, 40.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Практичні заняття з курсу «Соціальна педагогіка» передбачають обговорення студентами питань за темами, попередньо визначеними робочою навчальною програмою. Особливістю таких занять є активна участь студентів під час з'ясування проблем, запропонованих до розгляду.

Провідна мета практичних занять – навчити студентів мислити, висловлювати свої судження, аналізувати думки інших, для того, щоб відбувався постійний рух в інтелектуальному розвитку, з метою формування наукового світогляду, відбувається пошук істини з дотриманням культури спілкування.

Робота на практичних заняттях передбачає застосування різних форм і методів, як от:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- виконання практичних завдань (складання бібліографії, написання анотації та ін.);
- конспектування джерел;
- написання есе тощо.

Виступи студентів – короткі логічно завершені повідомлення навчального матеріалу в монологічній формі з необхідними поясненнями.

Виступ повинен відповідати таким вимогам:

- бути переконливим – для цього необхідно скласти тези виступу, в яких визначити основну думку та послідовність її розкриття; уточнити достовірність використаних фактів;
- виступ повинен бути аргументованим, послідовним, в усній формі, спираючись на носії інформації або без них;
- необхідно закінчити виступ підбиттям підсумків – висловити своє ставлення до проблеми, з якої проводився виступ;
- зробити висновки, в яких зазначити власну точку зору вирішення проблеми.

Практичні заняття з дисципліни «Соціальна педагогіка» передбачають виконання різних завдань.

Складання бібліографії. Бібліографія – це науково-систематизований перелік та опис різних видань за якоюсь ознакою; перелік наукової літератури для опрацювання стосовно вивчення якоїсь проблеми. Педагогічна функція складання бібліографії полягає в оволодінні бібліографічною культурою, що означає уміння користуватися довідниками, посібниками, алфавітним і систематичним каталогами, різними картотеками в бібліотеках; проводити самостійний пошук необхідної літератури, що сприяє використанню більш широкого за тематикою кола видань.

Написання анотації. Анотація – це коротка характеристика книги, посібника тощо, яка знайомить із змістом цих видань у вигляді переліку основних питань, які розглянуто. Педагогічна функція написання анотації полягає в умінні коротко охарактеризувати зміст праці, проаналізувати та узагальнювати матеріал; визначити коло осіб, для яких видання призначено.

Конспектування джерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки.

- прочитайте запропоноване джерело;
- правильно оформіть бібліографію джерела (автор, назва, вихідні дані);
- складіть план (простий або складний);
- для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі;
- подайте прочитаний текст у формі тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо;
- для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки.

- підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату;
- складіть план реферату;
- опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел;
- систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату;
- дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми;
- оформіть реферат відповідно до вимог;
- на основі реферату підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Підготовка есе. Есе – це прозовий твір невеликого обсягу і вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальне або вичерпне трактування предмета.

Мета есе полягає у розвитку таких навичок, як самостійне творче мислення і письмовий виклад власних думок.

Написання есе є надзвичайно корисним, оскільки це дозволяє автору навчитися чітко і грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні поняття, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати досвід відповідними прикладами, аргументувати свої висновки.

Структура есе визначається пропонованими до нього вимогами:

- думки автора есе з проблеми викладаються у формі коротких тез;
- думка повинна бути підкріплена доказами, тому за тезою слідує аргументи.

Аргументи – це факти, явища суспільного життя, події, життєві ситуації і життєвий досвід, наукові докази, посилання на думку вчених та ін. Краще надавати два аргументи на користь кожної тези: один аргумент здається непереконливим, три аргументи можуть «перевантажити» виклад, виконаний в жанрі, орієнтованому на стислість і образність.

Таким чином, есе набуває такої структури (кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку думки): вступ – теза, аргументи – теза, аргументи – теза, аргументи – висновок.

При написанні есе важливо також враховувати наступні моменти:

- вступ і висновок повинні зосередити увагу на проблемі (у вступі вона ставиться, у висновку – резюмується думка автора);
- Необхідними є виділення абзаців, червоних рядків, встановлення логічного зв'язку між абзацами (так досягається цілісність роботи);
- стиль викладу: есе властиві емоційність, експресивність, художність.

У процесі самостійної роботи відбувається не тільки краще засвоєння студентами навчального матеріалу, але й розвиток умінь аналізувати його, робити певні висновки та узагальнення. Рекомендується не обмежуватися лише суто теоретичним підходом до опанування навчального матеріалу дисципліни, а за можливістю звертати увагу на міжпредметні зв'язки: використовувати під час розгляду тих чи інших навчальних тем отримані раніше знання.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Навести приклади проблемних ситуацій, які можуть стати об'єктом соціально-педагогічної діяльності і скласти перелік необхідних ресурсів до кожної з них.
2. На основі вивченої літератури дати характеристику етапів соціалізації дитини в ранньому віці.
3. Проаналізувати вплив позитивних і негативних факторів середовища на виховання дитини дошкільного віку (тези в зошиті для практичних робіт).
4. Порівняти системи соціалізації підростаючого покоління за М. Монтесорі, В.О. Сухомлинським та ін.
5. Підготувати доповідь на тему «Особливості розвитку, формування та соціалізації дитини в сім'ях різних типів».
6. Розробити конспект сюжетно-рольової гри з метою формування соціальної компетентності дошкільників.
7. Підготувати есе на тему: «Сучасні методи роботи з дітьми та їх батьками».
8. Виявити різницю між процесами навчання, виховання і соціального виховання (зробити таблицю в зошиті для практичних робіт).
9. Написати міні-есе на тему «Мої роздуми про інклюзивну освіту» (друкований текст (14 кеглем) до 25 рядків) або створити стендову презентацію з теми «Інклюзивна освіта в ЗДО» (один слайд) – одне із завдань за вибором студента.
10. Створити хмару тегів (не менше 15 ключових слів) до змістового модуля «Інклюзивна освіта» з активними посиланнями на інтернет-джерела або друкований словник ключових понять зі списком використаних джерел.
11. Розробити фрагмент освітньо-тренінгової програми, призначеної для роботи з батьками в період підготовки дитини до відвідування дитячого садка, що є органічною частиною методичного забезпечення соціальної адаптації дітей дошкільного віку.
12. Підготувати інформацію-довідь для вихователів «Значення гри в житті дитини».

13. Охарактеризуйте особливості соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.
14. Підготувати досвід роботи соціального педагога одного із ЗДО. Представити у формі презентації.
15. Розробити критерії оцінки діяльності соціального педагога.
16. Визначити і описати сучасні тенденції, які впливають на формування готовності молодшої сім'ї до реалізації її виховного потенціалу.
17. Охарактеризувати категорії сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.
18. Описати власні актуальні ресурси для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.
19. Розкрити зміст особистісних та професійних якостей соціального педагога.
20. Скласти професіограму соціального педагога.
21. Проаналізувати взаємозв'язок між основними видами діяльності соціального педагога, практичного психолога, вихователя у ЗДО.
22. Розробити алгоритм взаємодії соціального педагога з учасниками освітнього процесу ЗДО.
23. Розробити паспорт ЗДО.
24. Розробити соціальний паспорт дитини ЗДО.
25. Створити соціально-педагогічну карту дитини.
26. Скласти таблицю діагностичних методик соціалізованості згідно вікової періодизації дітей.
27. Розробити бесіду для дітей переддошкільного віку щодо формування їхніх моральних якостей (доброта, чесність, допомога).
28. Скласти план-конспект лекції для батьків з проблем виховання дітей дошкільників у сім'ї.
29. Скласти план профілактичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.
30. Розробити бесіду для батьків на тему «Сім'я – простір без насильства».
31. Які види просвітницької роботи соціального педагога щодо особливостей розвитку дітей раннього віку з батьками, особами, які їх виховують?
32. Підготувати реферат «Роль соціального педагога щодо налагодження взаєморозуміння між батьками та дітьми-дошкільниками».
33. Створити презентацію «Професійне інформування і самореклама соціального педагога».
34. Розробити орієнтовний план з комунікативної і художньо-творчої діяльності з метою формування соціальної компетентності дошкільників.
35. Розробити індивідуальну програму соціалізації для дітей дошкільного віку.

- 36.Порівняти особливості первинної соціалізації дітей молодшого, середнього і старшого дошкільного віку.
- 37.Розробити орієнтовний план співробітництва ЗДО з родиною щодо соціалізації дитини дошкільного віку.
- 38.Розробити календарно-тематичний план роботи з дітьми з порушенням соціалізації.
- 39.Проаналізувати актуальні парціальні програми розвитку дошкільників.
- 40.Розкрити наступність у роботі закладу дошкільної освіти і нової української школи з соціально-особистісного розвитку дошкільників.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Основні категорії соціальної педагогіки.
2. Взаємозв'язок соціальної педагогіки з іншими науками.
3. Структура та функції соціально-педагогічної діяльності.
4. Поняття соціалізації особистості, умови, агенти, механізми, фактори.
5. Наукові підходи до соціального розвитку і соціалізації дитини в умовах закладу дошкільної освіти.
6. Соціальна адаптація. Соціальне виховання. Соціальні інститути.
7. Соціальна профілактика. Реабілітація.
8. Підготовка соціальних педагогів через соціальні студії у різних країнах світу.
9. Захист прав дитини як соціально-педагогічна проблема.
- 10.Зміст і напрями діяльності соціального педагога в ЗДО.
- 11.Нормативно-правові документи, які регламентують роботу соціального педагога ЗДО.
- 12.Нормативно-правові документи захисту дитинства.
- 13.Професійна взаємодія соціального педагога із закладами, які забезпечують соціальний захист дітей.
- 14.Планування у роботі соціального педагога ЗДО.
- 15.Діагностична та прогностична робота соціального педагога ЗДО.
- 16.Консультативна діяльність соціального педагога.
- 17.Соціально-перетворювальна робота соціального педагога.
- 18.Профілактична робота соціального педагога.
- 19.Організаційна робота соціального педагога ЗДО.
- 20.Соціально-педагогічний патронат у системі дошкільної освіти.
- 21.Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності у ЗДО.
22. Робота соціального педагога з різними типами сімей.
- 23.Сутність, критерії і показники соціальної компетентності дітей дошкільного віку.

- 24.Планування роботи вихователя з формування у дошкільників соціальної компетентності.
- 25.Роль комунікативної діяльності в соціалізації дошкільників.
- 26.Вплив ігрової діяльності на соціалізацію дошкільників.
- 27.Формування соціальної поведінки дошкільників у процесі художньо-творчої діяльності.
- 28.Роль інклюзивного середовища у соціалізації дошкільників.
- 29.Педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах ЗДО.
- 30.Роль сім'ї у соціалізації дитини з особливими потребами.
- 31.Діагностичні методики визначення рівнів соціалізованості дітей дошкільного віку.
- 32.Особливості соціально-педагогічної корекції емоційних станів дітей пов'язаних з порушенням соціалізації.
- 33.Індивідуальна програма соціалізації для дітей дошкільного віку.
- 34.Календарно-тематичне планування роботи з дітьми з порушенням соціалізації.
- 35.Корекційно-розвивальна програма «Соціалізація дошкільників» (Т. Прищепа).
- 36.Технологія ефективної соціалізації дошкільників (Н. Гришаєва).
- 37.Програма «Соціальний розвиток дитини: старший дошкільний вік» (Т. Поніманська та ін.).
- 38.Парціальна програма соціально-емоційного розвитку дошкільників «Абетка спілкування» для дітей дошкільного віку (І. Балагурова, Т. Юрасова).
- 39.Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» (Т. Піроженко, О. Хартман).
- 40.Формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О.О. Психолого-педагогічні засади раннього віку. Умань: Візаві, 2018. 205 с.
2. Архипова, С. П., Майборода Г. Я., Тютюнник О. В. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Київ: Слово, 2011. 496 с.

3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) [Електронний ресурс]: дод. наказу М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 22 трав. 2012 р. № 615 // Законодавство України / Верхов. Рада України. Київ, 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12>.
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посібник. Київ, 2009. 208 с.
5. Величко Т. Д. Теорія і технологія соціалізації дитини в умовах дошкільного навчального закладу: навч. посіб. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 206 с.
6. Дитина в дошкільні роки : комплекс. освіт. програма / [авт. кол.: Богуш А. М. та ін.; наук. керівник К. Л. Крутий]; Ін-т педагогіки і психології Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Запоріжжя: ЛПКС, 2016. 159 с URL: <https://lib.pedpresa.ua/10791-dytyna-v-doshkilniroky-kompleksna-osvitnya-programa-nauk-kerivnyk-krutij-k-l.html>.
7. Дитина: освіт. програма для дітей від 2 до 7 р. / М-во освіти і науки України, Київ ун-т ім. Б. Грінченка; наук. керівник проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька [та ін.]. Київ: [б. в.], 2016. 303 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/osvitnyaprograma-ditina-nmc.pdf>.
8. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна та ін.; наук. ред. А. М. Богуш; За заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
9. Жигайло Н.І. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 256 с.
10. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. пос.; МОН України. Київ: Слово, 2008. 240 с.
11. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: монографія. Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010» 218 с.
12. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
13. Козубовська І.В., Повідайчик О.С. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів. Ужгород: УжНУ, 2021. 36 с.
14. Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.
15. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 №912. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.

16. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання / Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text>.
17. Кравченко Г.Ю., Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Київ: Ранок, 2019. 36 с.
18. Кравченко Т., Трубавіна І. Допомога батькам у вихованні дітей: Методичні рекомендації для соціальних працівників. К.: ДЦССМ, 2004. 100 с.
19. Матвієнко С. Г. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності навч.-метод, посібник, Ніжин: ИДУ ім. М. Гоголя, 2012, 116 с.
20. Методичний посібник для педагогів закладів дошкільної освіти/ Тема: «Інклюзивна освіта в умовах закладу дошкільної освіти». URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicnij-posibnik-dla-pedagogiv-zakladiv-doskilnoiosviti-tema-inkluzivna-osvita-v-umovah-zakladu-doskilnoi-osviti-118674.html>.
21. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців [Електронний ресурс]: лист М-ва освіти і науки України від 11 жовт. 2017 р. № 1/9-546. URL: <https://drive.google.com/file/d/0Bxpu4GDxDpc7YWVvcWUtVWJpdEk/view>
22. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: «Кондор», 2005. 560 с.
23. Піроженко Т. О., Хартман О. К. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом». Київ: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с.
24. Повідайчик О.С., Козубовська І.В., Козубовський Р.В. Готовність майбутніх педагогів до розвитку міжнаціонального спілкування в умовах дитячого дошкільного закладу. *The scientific heritage*. 2020. Vol. 45. P. 51–54.
25. Повідайчик О.С., Козубовський М.Р. Організація виховної роботи з дітьми групи ризику в заміських таборах США. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. №7(13). С. 729–744.
26. Повідайчик О.С., Козубовський М.Р., Сідун Л.Ю. Зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства. *The scientific heritage*. 2020. Vol. 47(3). P. 42–45.

- 27.Поряд і разом: соціалізуємо старшого дошкільника: навчально-методичний посібник. С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Луценко, В. Маршицька, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр: за заг.ред. Н. Гавриш. Кропивницький; Імекс-ЛТД, 2018. 252 с.
- 28.Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти / Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 року № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovoduditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-tadoshkilnoyi-osviti>.
- 29.Прищеп Т. І. Соціалізація дошкільників в умовах ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 169 с.
- 30.Про дошкільну освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2628-III: [редакція від 19.01.2019] // Законодавство України / Верхов. Рада України. Київ, 2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- 31.Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах [Електронний ресурс] / Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 № 318 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16>.
- 32.Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII: [редакція від 19.01.2019] // Законодавство України / Верхов. Рада України. Київ, 2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- 33.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»: (нова редакція): у 2 ч. Ч. 2. Від трьох до шести (семи) років: навч. програма / [авт. кол.: О. П. Аксьонова, А. М. Анішук, Л. В. Артемова та ін.]. Київ: МЦФЕР-Україна, 2014. 452 с. URL: <https://lib.pedpresa.ua/10873-ya-u-sviti-programa-rozvytku-dytyny-doshkilnogo-viku-chastyna-2-nauk-kerivnyk-kononko-o-l.html>.
- 34.Програми розвитку дітей [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України: [офіц. сайт]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>.
- 35.Робота психолога та соціального педагога з різними категоріями сімей: Метод. дайджест / [Укладач І.А. Серова]. Луганськ: Знання, 2006. 184 с.
- 36.Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.
- 37.Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

38. Соціальний розвиток дитини. Книжка вихователя (для старшого дошкільного віку, 5-6 років) / Т. І. Норманська, І. М. Дичківська, О. А. Козлюк, Л. І. Кузьмук. Київ: Генеза, 2014. 88 с.
39. Соціальний супровід сімей, які опинились в складних сімейних обставинах: навчально-тренінговий модуль із підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / [За ред. І.Д. Зверєвої, Ж.В. Петрочко]. К.: Держсоцслужба, 2008. 300 с.
40. Теслюк В. М., Ковальчук Т. І. Технології соціально-педагогічної діяльності: Навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 360 с.